

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 25. DESEMBER 1984.

FORORD

Med dette nr er giroblankett for medlemsavgift for 1985 vedlagt. Prisen pr år er nå 30 kr, og vi håper at alle vil fortsette som medlemmer.

Som det vil gå fram av Nytt fra laget er det nå god aktivitet. Vær spesielt oppmerksomme på turen til Leningrad. Alle våre turer har hittil vært fulltegnet, så vær raske med påmeldingen.

Midtsidene denne gang er en kopi fra et hefte som het "Fra Kongsvinger og omegns næringsliv", trykt i Kristiania 1910. Det er Oddvar Jakobsen som har kommet over dette.

Ellers tar vi med to gamle viser. Jeg vil igjen be om at dere sender oss viser dere kan, eller kan få tak i.

Finn Åberg.

NYTT FRA LAGET

Medlemsmøte 2. desember.

Det ble en interessant søndag ettermiddag for 13 frammette på biblioteket. Kari Sommerseth Jacobsen har nettopp tatt magistergraden i etnologi, og hun var til stede og kåserte om sin avhandling "Bygningsvern på Finnskogen". En stor del av denne avhandlingen omhandler bebyggelsen på Varaldskogen.

Kari S. Jacobsen fortalte greit og ledig om hva oppgaven omfattet og om arbeidet med den. Hennes omfattende registreringer på Varaldskogen vil være til stor nytte for Historielaget - särlig fordi avhandlingen er trykt i bokform. Det er kun trykt 80 eksemplarer, så hvis du vil sikre deg ett, må du være rask. Prisen er 100 kr.

Tur til Leningrad.

På medlemsmøtet 2/12 var det enighet om å satse på sommertur til Leningrad. Turen varer 6 dager, og er tenkt lagt til siste uka i fellesferien, altså siste halvdel av juli -85.

Vi har fått tilbud fra Østerdal Billag A/S som stiller med reiseleder og komfortabel buss. Pristilbudet er kr 2300,- pr pers. ved fulltegnet buss, dvs 45 pers, og 2450 kr ved minimum 30 pers.

Bussen starter fra Austmarka og går til Stockholm. Vi regner med å få tid til et opphold der før vi går på ferja til Åbo i Finland. Derfra buss over Karelen til Leningrad, hvor det blir 2 dagers opphold. Retur om Helsingfors - Stockholm.

Prisen inkluderer: Buss- og båtreise, lugar og hotellrom (dobbeltrom), 3 måltider pr dag, norsk og russisk guide, besøk ved forskjellige severdigheter i Leningrad. Hvis vi ønsker forandringer i turopplegget, må vi regne med tilsvarende forandringer i prisen. Pass må ordnes. Østerdal Billag ordner visum.

Påmelding snarest og innen 15. januar til Age Sørmoen, tlf (066) 28147.

De 45 første får plass. Nærmere detaljer blir gitt senere.

Vandring ved Sikåa.

Søndag 23. september hadde Historielaget vandring ved Sikåa med 25 interesserte deltagere. Ole Torp var dyktig og kunnskapsrik guide, og vi fikk et levende innblikk i virksomheten ved dette gamle industristedet.

Bare ruinene står nå igjen, men med Torps hjelp kunne vi lokalisere bl.a. to sagbruk, spikersmie, mølle og arbeiderbolig.

Etter vandringen var det kafferast i Storbrakka på Varaldskogen der Olav Iversen bl.a. fortalte om sin bestefar som var skolelærer ved Sikåa.

Vandringen ga mersmak, og til sommeren har vi planer om en utflukt til Kvåho på Varaldskogen.

Restaureringer på Varaldskogen.

Gjennom Finnskogprosjektet (nevnt i forrige nummer) har det i høst blitt satt i stand flere forfallstruede hus på Varaldskogen. På Nordgarden er smia og badstua restaurert, og kokhus og stabburtilbygg tekt. I Kvåho har kalvhus, kjellergrop og badstu fått tak, og i Abborhøyden pågår det nå (nov/des) tekkingssarbeider. Finnskogprosjektet vil pågå fram til 1. juni -85. Da regner en med å ha brukt de tildelte 500 000 kr.

Historielaget skylder takk til leder for Finnskogprosjektet, Birger Nesholen, for at våre ønsker kom på prioriteringslista.

Restaureringen på Varaldskogen er en redningsaksjon i 12. time.

Åge Sørmoen

GAMLE VISER

"Du deilige Theodor" var ei de mange visene Ole Hansen Strandseter brukte å synge. Jeg husker noen linjer, og har forsøkt å samle så mye som mulig av den. Til det har jeg fått hjelp av Kari Vikertorpet, Arne Bekken, Emma Westby, Hans Bekken og Elida Skjønhaug.

Så undersøkte jeg i Visearkivet i Oslo, der bestyreren, Velle Espeland, greide å finne en trykt versjon i ei bok med skillingsviser som Alf Prøysen ga ut i 1952.

Om denne visen skriver Prøysen bl.a.: "Her skal vi friske opp den gamle varietévisen om Theodor. Den er innsendt av mange, men versene varierer sterkt. På et gammelt dansk skillingstrykk står det signaturen E.P., og melodien er "Der schöne August", så det er sikkert en varietévise som er kommet fra Tyskland til Danmark og derfra til Norge."

De 4 versene vi tar med her, er i hovedsak slik Ole Hansen sang, de er nokså forskjellige fra Prøysens versjon, så det med stor variasjon er nok riktig.

Jeg mener å huske melodien Ole brukte, og jeg har forsøkt å skrive den ned, men dette må tas med alle mulige forbehold.

Vi tar også med ei vise som O.T. har sendt oss. Opphavet til den visa er ukjent.

Visene kommer på side 8 og utover.

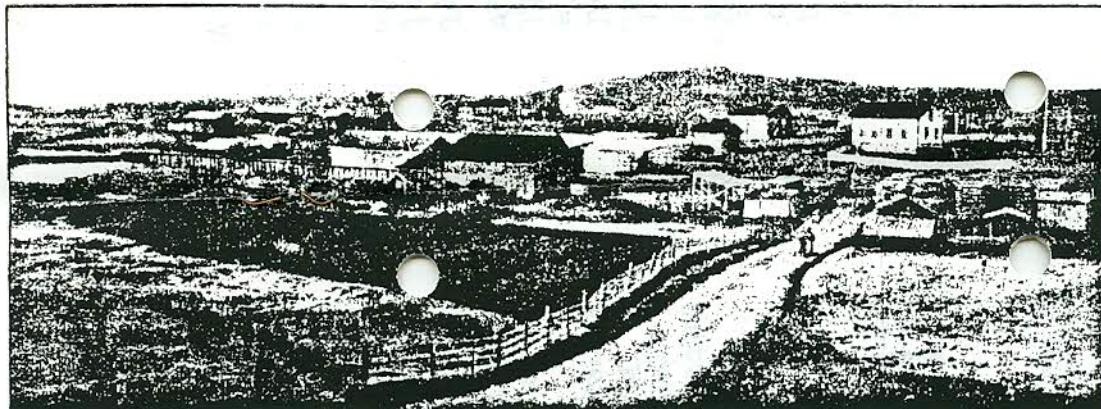
HOLMEN VANDSAG OG MØLLE

ØSTMARKEN, VINGER PRESTEGJÆLD

OLAF THOMASSEN

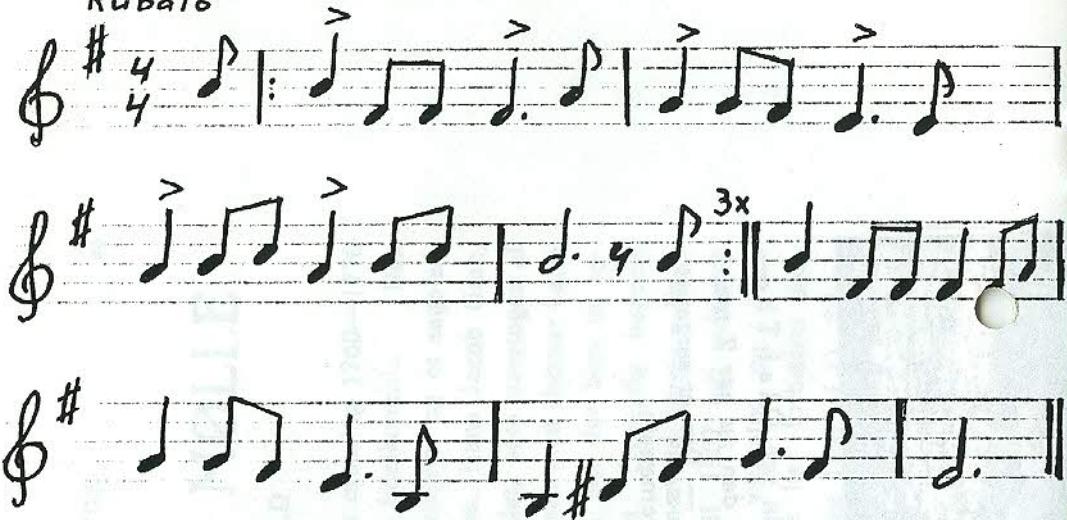
Holmen vandsag anlagdes omkring 1760—1770 af indehaverne af Det Ankerske fideikommis. — Den var da meget primitiv med trægrin og et sagblad. Ankars fuldmægtig paa Holmen, Hans Jacob Gran, kjøbte senere sagen og vandfaldet, som overtoges af hans søn O. C. Gran, der sammen med Gunnar Larsmon 1855/56 ombyggede sagen, saa der blev to opgangsgriner med fuldt bladsæt. Samtidig hermed blev Holmen mølle anlagt af nævnte herrer. Hans Grønnerud, der eiede sagen til 1867 lod indsætte sagindretning fra Myhrens mek. værksted, og i 1869 gik den over i O. Thomassens eie, som yderligere har forbedret den. Møllen blev 1881 helt ombygget af C. Larsmon og indkjøbtes 1891 af O. Tho-

massen, der 1903 solgte saavel sagen som møllen til sin søn Olaf Thomassen, der har ladet møllen tilbygge og forbedre, saa den nu har 2 melkværne, grynkværn og 2 tørkeindretninger, samt blæsemaskin. — Der er aargangs vandtilførsel fra de betydelige sjøer Varald-, Møkern- og Fagernæssjø.

Du deilige Theodor.

Rubato

Undskyld at jeg presenterer mig her,
skjønt alle mig kjenner så vel.
Men skulle det være blandt publikum her,
av noen jeg ei er bekjent,
de vet jo alle mig kjenner så vel,
og det gjør forresten enhver.
Thi nu når jeg står i ungdommens år
og kaller mig Theodor.

Alle fotografer er så gale etter mig,
de vil alle i skabet mig ha.
Og derfor en dag besluttet jeg
hos Flodkvist at lade mig ta.
Nu henger jeg der, så freidig og fri,
alle damer som går der forbi,
utbryder de alle et begeistret kor:
Se der henger'n Theodor.

En aften så var jeg buden på ball
jeg dansede nettopp en vals.

Da dansen var endt oppdagede jeg
en loppe på frøkenens hals.

Jeg grep etter fyren, jeg tok ikke feil,
jeg knekkede den med min negl.

Og alle damer utbryder i kor:
Du deilige Theodor.

En aften da jeg fra Tivoli kom hjem,
sa min vertinne til mig:

Det har nettopp kommet en foræring til Dem,
formodentlig en kasse med vin.

Jeg åpnede kassen, og så til min skrekk
en sprellende unge der lå.

På en lapp sto det skrevet: Et verk fra i fjor.
Du deilige Theodor.

FATTIGGUTTEN

Fattiggutten stakkar lå på trappens sten
ingen venn i verden, bare sorg og men
Å, hvor varmt de vakre brune øyne bad
ingen ingen rørtes i den store stad

Alle kirkeklokker dypt og dempet klang
der var sol og silke, orgelspill og sang
Kjøpmannsbyen blomstrer, handelen har hell
derfor er det bygget just et nytt kapell

Statens styremenn i rødt fra topp til tå
bispen med sin stav og bispeluen på
Svennene som svinsede i sine lave sko
kvinnene som strålte bak sitt slør og lo

Endeløst var toget, aldri er det talt
inn i kirken dro de, der var høyt og svalt
Fattiggutten liker seg på trappen best
hva har han at gjøre med de rikes fest

Ned fra himmelens skyer kom en liten fugl
sank som om den søkte her hos gutten skjul
Lot seg villig ta og var så trett og varm
gjemte seg så gjerne her ved guttens barm

Svale, du kan saktens være glad i hu
med din rappe vinge skyen kløver du
Inn i himmelens skyer, over havets vei
til de grønne palmer vil jeg følge deg

Hvorfor slo du her i fattigdommen ned
å, vend om jeg ber deg, fly og ta meg med
Til de vakre lande, der hvor du var sist
der er ingen tårer, ingen nød og brist

Inn i barmens filler ømt han fuglen tok
vingen snart var uthvilt, etter bort den dro
Menigheten jublet, orglets toner steg
gutten falt tilbake, han var kold og blek

Neste sol randt opp, fra tusen lepper lød
pesten er i Florents, fly den sorte død
Sorte død hvis ofre er som havets sand
kom på svalevinger fra Egyptens land

EN SKOLEDAG I MORS HJEM

Elise Kvernbakken forteller.

Det var en gardgrend som hette Mellembråten,
som grenset til Sverige, Brandval og Grue
Finnskog. Fra denne grnd var min mor.

Pål Skasberget hadde en slektning, Kristian
Skasberget, som var hennes lærer. Det var om-
gangsskole den tid, læreren holdt noen dager
på hver gard. Nå vil jeg fortelle om en skole-
dag i hennes hjem, som hun fortalte meg.

I hvert hjem hadde de store røikovner, og
innen denne skoledag begynte hadde skolebarna
lagt middagsmaten på ovnen så den skulle holde

seg varm. Noen av barna hadde med seg poteter
også. En pike hadde denne dagen med seg en
pose. Så sto hun på gulvet og ropte til en av
guttene: "Hva er det du gjør der oppe på ovnen,
nå trumper du i stykker potetene mine også."
Læreren hørte dette, men sa ingen ting.

Da var det skikk at læreren hadde med seg hånd-
arbeide på skolen. Denne brukte lage skaft til
tæljkniver, for han var smed og laget også
bladene. Alle barna tok opp en bok, antagelig
Barnelærdom, og alle leste høit på en gang.
Da mor fortalte dette, syntes jeg det skulle
blitt en merkelig virkning. Læreren kunne ikke
få rettet på noe om de leste feil.

Da lesestimen var slutt ble det skrivetime. Den
tid bruktes bare tavler og griffelt. Læreren
laget oppskrift som barna skrev etter. Den
dagen fikk de en underlig oppskrift, for lærer-
en likte ikke det piken ropte til gutten oppe
på ovnen. Oppskriften ble: Er det for godt å
være på ovnen også. Hei potetposen.

Så var det to søsken, gutt og pike, som bare
hadde noen tavlebiter og skrive på. Læreren
spurte hvordan det hadde gått til at de begge
hadde slått i stykker tavlene sine. De sa ingen
ting. Så vendte han seg til en gutt som var
deres nabo, og spurte han, og han fortalte:
Da disse to søsken skulle begynne på skolen,
gikk deres far til Kongsvinger for å kjøpe
tavler. Det var 4 mil fra Grue Finnskog. Da
han kom til Kongsvinger, tok han seg en tår
over tørsten. På hjem-vei gikk han ned et bratt
berg, Vingersberget. Der møtte han en mann og
sa: "Her kommer Moses med en tavle i hver hånd",
og så slo han tavlene sammen, som Moses gjorde.
Da lo den strenge læreren, og sa ikke mer. Men
farens deres fikk hete Moses siden.

Ei mil fra barndomshjemmet lå Øieren. Der bodde
en gardbruker som også var omgangslærer. Han
kjøpte mange bøker og lærte barna sine mye.

Han het Paul Øieren, sønnene het Ole og Johannes. Paul sendte sønnene til Uppsala for å studere. Ole skulle bli prest, og Johannes dommer. Johannes døde under sin studietid. Da ble Paul redd det skulle gå likedan med Ole, og tok ham hjem før han fikk tatt eksamen. Han ble bare lærer. Han giftet seg med fars tante, de bodde på Fiskeløsen, nær Øieren. Han dro over alt og holdt skole. Barna fikk en helt annen undervisning enn før. Han ble til daglig kalt Pålson. Kona het Maren Mosevandet, og var fra Bråten. Finnskog. Lærerkonene kaltes Madam før i tiden. Noen kalte henne Skolemestermadamen, andre Madamen, etter andre som ville si det lettvin, kalte henne bare for Damen.

Avskrift 1984 ved Rudolf Bråten.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg
Inkognito terr. 7 B
0256 Oslo 2

Tlf. 02/ 44 54 52

Medlemskap i laget koster 30 kr året.
Betales til

Austmarka Historielag
2224 Austmarka

Postgirokonto 3552056

Trykt i 150 eksemplarer.